

Piotr Kowolik

Marian Falski - twórca elementarza polskiego

Nauczyciel i Szkoła 1 (8), 104-112

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Kowolik

Marian Falski — twórca elementarza polskiego

Przełom XIX i XX wieku to okres wielkich zmian w pedagogice. Szczególnie istotne zmiany zachodziły w zakresie nauczania elementarnego. Związane to było z wprowadzeniem obowiązku szkolnego, a co za tym idzie obowiązkowego nauczania początkowego. Zaszła potrzeba dokonania reformy w programach i planach tego szczebla nauczania. Celem tej reformy miało być włączenie takich treści kształcących, które oprócz techniki czytania, pisania oraz rachunków zapewniałyby przyswojenie podstawowych wiadomości o otaczającym świecie. Gwarantować one miały pełny rozwój osobowości jednostki. Wraz z wprowadzeniem obowiązku szkolnego coraz większa liczba dzieci zaczęła uczęszczać do szkoły. W związku z tym należało zmodernizować istniejące metody nauczania, zwłaszcza w zakresie nauczania początkowego. Szukano najskuteczniejszych metod czytania i pisania. Ważnym problemem było to, czy należy uczyć tych umiejętności razem czy osobno.

Na przełomie XIX i XX wieku istniało wiele koncepcji dotyczących nauki czytania i pisania. Poszukiwano najskuteczniejszej metody nauczania tych umiejętności. Rozwój nauk pedagogicznych i psychologicznych miał wpływ na tworzenie się nowych metod nauki czytania i pisania. I tak na przykład psychologia postaci, której twórcy uważali, że świat poznajemy całościowo, przyczyniła się do rozwoju globalnych metod czytania.

Potrzeba wprowadzenia reformy programowej w nauczaniu elementarnym istniała również w Polsce, gdyż do tej pory brak było jakichkolwiek zmian w tym zakresie. Także w Polsce zaczął zaznaczać się wpływ „nowego wychowania” na rozwój tego szczebla nauczania, a także na metody nauczania i wychowania. Dlatego też, nie chcąc pozostać w tyle za innymi państwami Europy, trzeba było wprowadzić zmiany na szczeblu nauczania powszechnego. Reforma w Polsce miała dotyczyć przede wszystkim elementarza, który w myśl idei „nowego wychowania” — miał obejmować wszystko co dziecko przeżywa w domu i w najbliższym otoczeniu.

W Polsce nazwa „elementarz” pojawiła się w XVIII wieku i oznaczała książkę do nauki czytania i pisania. Na przełomie XIX i XX wieku w Polsce istniało kilka elementarzy. Były wśród nich elementarze: K. Promyka „Obrazkowa nauka czytania i pisania”, Jankowskiego „Elementarz”, „Moja książeczka, nauka czytania i pi-

sania,, — ułożona przez nauczycieli szkół podstawowych¹. Zadaniem naszych elementarzy było nauczanie dzieci czytania i pisania. Miały one stanowić dla dzieci pierwszą czytanekę, której celem było zachęcenie ich i wprawienie do czytania, a także rozwijanie umysłu. Istniejące w tym czasie elementarze układane były stosownie do obowiązujących metod czytania i pisania. Były one zwierciadłem metod czystujących w dydaktyce XIX i XX wieku w Polsce. Wybitną postacią w polskiej pedagogice tego okresu był Marian Falski, znany później powszechnie jako autor elementarzy. Pierwsze nauki pobierał u matki, która uczyła go wierszyków dla dzieci, czytała książeczki. Jedną z jego najbardziej ulubionych książeczek było „Wiązanie Helenki” Klementyny z Tańskich Hoffmanowej². A oto jak wspomina M. Falski swoją naukę czytania: „...z pomocą matki i posługując się specjalną wskazówką nauczyłem się też początków czytania po polsku z jakiegoś elementarza z długimi kolumnami najwyższych sylab — Brzda, Drzda, Krzda — przeznaczonych do sylabizowania...”³.

Mówiąc o działalności M. Falskiego na polu nauczania elementarnego, należałoby się zastanowić nad tym, jak doszło do tego, że człowiek z dyplomem inżyniera posiadał tak duże zacięcie pedagogiczne. Co spowodowało, że ułożył on „Elementarz”, który przetrwał w Polsce ponad 70 lat, ulegając po drodze tylko pewnym modyfikacjom. Przypadek sprawił, że ułożył „Elementarz”. Otóż w czasie pobytu w Krakowie poproszono go, aby zastąpił nauczycielkę przy uczniu; który przez godzinę miał głośno czytać. Właśnie wtedy „...przysłuchując się temu czytaniu zwróciłem uwagę na to, że dzieciak niektóre wyrazy odczytywał od razu gładko i szybko, nad innymi mozolił się, składał, z trudem sobie radził...”⁴.

Wówczas Marian Falski postanowił opracować nowy system nauczania czytania. Przy pomocy Ludwika Małkowskiej zebrał dużo obrazków, przedmiotów i ilustracji. Dorobił do nich podpisy i rozpoczął próby czytania z dziećmi ze swego podwórka oraz parku krakowskiego. Celem tych prób było sprawdzenie w jakim stopniu można liczyć na to, że dzieci rozpoznają całe wyrazy bez składania liter i sylab. Prób tych — jak wspomina — przeprowadził z dziećmi bardzo dużo. Na ich podstawie ułożył szkic podręcznika, który miał charakter elementarza. Za początki nauki czytania brał wzory liter pisanych. Wzorował się na angielskiej metodzie wyrazowej. Podstawą nauki czytania stał się wyraz i zdanie⁵. W pisaniu zaś punktem wyjścia była nowa litera ze względu na łatwiejsze opanowanie umiejętności pisania kształtu litery wyodrębnionej, niż związanej z innymi literami w wyrazie. Wyraz wprowadzał nową literę.

¹ J. Madeja: *Elementarze, ich rola, dzieje i stan współczesny*. Katowice 1946.

² M. Falski: *Z okrucichów wspomnień*. „Nowa Szkoła” 1972, nr 2.

³ Tamże.

⁴ M. Falski: *Elementarz*. „Nowa Szkoła” 1960, nr 7–8.

⁵ M. Bober, J. Tuzimek: *Elementarze M. Falskiego w latach 1910–1970*. „Życie Szkoły” 1970, nr 9.

Pierwszy elementarz M. Falskiego został wydany w 1910 roku w Krakowie, pt. „Nauka czytania i pisania dla dzieci”⁶. Dzięki świeżości i interesującej treści, formie zewnętrznej, zyskał ten elementarz dużą popularność na ówczesnym rynku księgarskim. Bohaterami tej pierwszej książeczki dla dzieci byli: Ala, Zofia, Janek oraz pies As. Słownictwo użyte w elementarzu było bardzo bogate. Wystąpiły w nim wyrazy związane ze światem zwierząt, roślin, życiem ludzi, ich zajęciami. Autor wprowadził 28 liter.

W nauce czytania wyodrębnił trzy etapy:

- 1) odpoznanawanie — dziecko czyta kilka wyrazów odrębnie;
- 2) zapoznanie z budową dźwiękową i literową wyrazu;
- 3) doskonalenie w czytaniu i pisaniu nowych wyrazów.

W swoim podręczniku wyodrębnił stronicę podstawowe, na których wprowadził litery nowe oraz stronicę służące utrwalaniu nowych liter oraz doskonaleniu czytania⁷.

Elementarz został podzielony na trzy okresy. W okresie przedelementarзовym autor umieścił ilustracje, które miały służyć rozwijaniu i doskonaleniu języka dziecka. Okres elementarзовy — w którym dzieci zapoznawały się z nowymi literami i wreszcie okres poelementarзовy, gdzie zamieszczone zostały teksty przeznaczone do samodzielnego czytania. Były to krótkie czytanki, wierszyki. Oto co pisał na temat elementarza M. Falskiego Jan Zborowski: „...pierwszą naukę urozmaicił i ożywił, uczynił z niej naukę rozwijającą umysł dziecka, ... a zarazem cały system nauki czytania i pisania wyzwolił z dotychczasowej rutyny i postawił na poziomie wiedzy współczesnej”⁸.

Ponieważ M. Falski zdawał sobie sprawę, że dobór wyrazów wprowadzonych do pierwszego elementarza był niewielki, podjął się wkrótce opracowania „Czytanki poelementarzewej”. W pracy nad ułożeniem tej książeczki pomagała mu żona. Przy jej pomocy układał teksty rozszerzające słownictwo elementarza. Książeczka ta ukazała się w 1912 roku, pt. „Pierwsza czytanka dla dzieci o Janku, Ali i Zosi”.

Autor badał między innymi wpływ czynników wewnętrznych na rozmiary tekstu rozpoznawanego w jednym akcie oraz wpływ znaczenia różnic liter przy rozpoznawaniu wyrazów. Interesował się również wpływem indywidualnych właściwości czytelnika na przebieg aktu czytania.

W Polsce niepodległej kontynuował studia nad zagadnieniami dotyczącymi czytania i pisania. Przygotował pracę z teorii nauki czytania i pisania, która zawierała cztery tomy:

⁶ M. Falski: *Nauka czytania i pisania dla dzieci*. Kraków 1910.

⁷ T. Wróbel: *60 lat elementarzy M. Falskiego*. „Nowa Szkoła” 1970, nr 10.

⁸ J. Zborowski: *50-lecie elementarzy M. Falskiego*. „Nowa Szkoła” 1960, nr 7–8.

- 1) psychologię czytania i pisania,
- 2) historię nauczania czytania i pisania,
- 3) historię elementarzy i dydaktyki polskiej,
- 4) historię czytania i pisania.⁹

Praca ta została całkowicie zniszczona w czasie II wojny światowej.

W 1921 roku ukazało się nowe wydanie elementarza, które autor przygotował w Warszawie. Miało ono skromniejszą szatę i przystosowane zostało do powszechnego użytku¹⁰. Rozszerzony został zasób wyrazów. Autor zmniejszył liczbę ćwiczeń na rozpoznawanie wyrazów.

Na prośbę władz kierujących oświatą dorosłych opracował podręcznik dla dorosłych, pt. „Elementarz dla dorosłych” i jednocześnie na żądanie władz wojskowych przygotował „Elementarz dla żołnierzy”¹¹. Oba elementarze oparte były na metodzie analityczno-syntetyczno-wyrazowej. Inny był zasób wyrazów niż w elementarzu z 1910 r. Teksty dostosowane zostały do zainteresowań i trybu życia tych środowisk. W okresie międzywojennym z „Nauki czytania i pisania dla dzieci” korzystała 1/3 ogółu uczniów klas I. Podręcznik był wielokrotnie przedrukowywany, a teksty mniej lub bardziej modyfikowane. Decyzją ówczesnych władz szkolnych w użyciu było kilka innych elementarzy M. Falskiego. Funkcjonował wspólny dla dzieci miejskich i wiejskich, a także oddzielny dla dzieci miejskich „Elementarz tematowy dla szkół miejskich” i „Elementarz powiastkowy dla szkół wiejskich”.

W wydaniach z lat 1910–1957 autor wprowadził liczne zmiany. Dotyczyły one zarówno strony graficznej elementarza, na przykład wprowadzone zostały barwne ilustracje, zmieniono wzory pisma, jak i zmian w treści, na przykład rozbudował niektóre tematy: wprowadził nowe tematy (np. uroczystości państwowe); zwiększyła się liczba tekstów drukowanych. Zaszły także zmiany w kolejności wprowadzania liter. W wydaniu z 1949 roku równocześnie były wprowadzone wielkie i małe litery. Ze zmianami w elementarzu miały ścisły związek uzupełnienia w obrębie ćwiczeń elementarzowych. Wprowadził do nich większą ilość ćwiczeń do nauki czytania i pisania, ograniczył syntezę literowo-głoskową. Tak więc na przestrzeni lat „Elementarz”, wraz z ćwiczeniami, ulegał ewolucji.

W „Elementarzu” już od pierwszych wydań ukazywały się również „Wskazówki dla nauczycieli”. Była to swego rodzaju instrukcja dla nauczycieli. Zawierała ona przykładowo opracowane lekcje. Służyły pomocą nauczycielowi w pracy z elementarzem. Zadaniem tych przewodników było wyjaśnienie założeń meto-

⁹ M. Falski: *Elementarz*. „Nowa Szkoła” 1960, nr 7–8.

¹⁰ M. Falski: *Elementarz*. Lwów 1921.

¹¹ M. Falski: *Elementarz dla żołnierzy*. Warszawa 1925.

dycznych, na których oparte były podręczniki dla uczniów. Przedstawić miały cały tryb postępowania przy nauce czytania i pisania.

Bardzo istotną pomocą w pracy z „Elementarzem” były barwne tablice ściennne, które ukazały się w 1935 roku w wykonaniu Wł. Skoczylasa — grafika, malarza, rzeźbiarza, twórcy licznych ilustracji książkowych. Tablice te ilustrowały tematy wprowadzane na lekcjach. Służyły do zapoznania dzieci z nowymi literami za pośrednictwem wyrazów podstawowych, do poznawania nowych dźwięków. Stały się one niezmiernie pomocne przy nauce czytania i pisania. Ożywiały i urozmaicały tok lekcji. Służyły także kształtowaniu wrażeń estetycznych u dzieci.

Należałoby także dodać, że tablice te zawierały w sobie elementy polskiego krajobrazu. Służyły również kształtowaniu patriotyzmu u dzieci¹².

W 1936 roku ukazało się pierwsze wydanie ćwiczeń do elementarza¹³. Były one wydane w 6 zeszytach, po 32 strony, w małym formacie, dla szkół miejskich i wiejskich. W trzech zeszytach zostały zawarte ćwiczenia do nauki pisania i czytania w zakresie 28 liter. Pozostałe trzy służyły opanowaniu małych i dużych liter¹⁴.

W latach 1945–1955 ćwiczenia do „Elementarza” nie były wydawane. Dopiero w 1956 roku ukazało się nowe wydanie ćwiczeń, które składało się tylko z dwóch zeszytów.

M. Falski był także autorem „Elementarza” dla dzieci Polonii za granicą.

Główni bohaterowie pierwszej książeczki, z którą stykał się każdy uczeń klasy I przez okres prawie 70 lat, pozostawali zawsze ci sami. Od pierwszego wydania w 1910 roku, aż po wydanie z 1957 roku, które miało najpełniejszy kształt, przewijały się postacie Janka, Ali, Zosi i psa Asa.

Autor ukazywał dzieci w różnych sytuacjach życiowych. W I wydaniu As zajmował jeszcze niewiele miejsca, ale już w „Elementarzu” z 1926 r. — widzimy go na tle przyrody i w konkretnym środowisku wiejskim.

Słownictwo we wszystkich wydaniach „Elementarza” zawsze było ściśle związane ze światem roślin, zwierząt, warunkami życia człowieka. W trakcie licznych zmian i modyfikacji „Elementarza” także zmieniał się zasób słownictwa. I tak na przykład w pierwszym wydaniu było 200 słów, które miały poznać dzieci.

W 1933 roku słownictwo zostaje poszerzone do 400 słów, a w 1957 r. było ich już 600¹⁵.

Zmianom uległa treść i forma „Elementarza”. Początkowo wydawany był w małym, jednokolorowym formacie i na gazetowym papierze. Potem pojawiły się wydania na papierze lepszym niż gazetowy, w dużym formacie i z kolorowymi ilustracjami.

¹² Tablice do „Elementarza M. Falskiego”. „Ruch Pedagogiczny” 1932, nr 2.

¹³ M. Falski: *Zadania elementarzowe dla uczniów klas I szkoły powszechnej*. Lwów-Warszawa 1936, (6 zeszytów dla szkół miejskich i 6 dla szkół wiejskich).

¹⁴ T. Wróbel: *60 lat elementarzy M. Falskiego*. „Nowa Szkoła” 1976, nr 10.

Podobnie było z wydawanymi do elementarza ćwiczeniami. Najpierw wydawane były w formie małych zeszytów. Później przybrały kształt 2 zeszytów o znormalizowanym formacie.

Również „Wskazówki dla nauczycieli” na przestrzeni lat zmieniały wygląd zewnętrzny. Ich treść także ulegała zmianom. Zostały znacznie rozszerzone i do dziś są wydawane w postaci „Przewodników metodycznych do Elementarza” i osobno do „ćwiczeń”. W ciągu lat treść „Elementarza” także ulegała modyfikacjom. Była ona zawsze dostosowana do warunków, w których był wykorzystywany „Elementarz”. Teksty czytanek, wierszyków, inne były w okresie międzywojennym i w okresie powojennym. Zmieniały się także wyrazy podstawowe, na których dzieci uczyły się nowych liter i dźwięków. Należałoby się zastanowić, dlaczego elementarze M. Falskiego tak długo trwają w naszej szkole. Wydaje się, że jednym z powodów może być fakt, że książeczka ta ulegała licznym przeobrażeniom, stale rozwijała się i była ulepszana. Zawsze była dostosowana do sytuacji społeczno-politycznej w której ją wykorzystywano. Drugą — jakże istotną przyczyną — był fakt, że autorzy, którzy podejmowali się opracowania nowego podręcznika dla klasy I, nastawieni byli na poprawę podręcznika a nie opracowanie nowego, opartego na innych założeniach metodycznych.

Przedstawiona historia powstania i rozwoju „Elementarza” nie byłaby pełna, gdyby nie ukazano poglądów autora na prawidłowo ułożony podręcznik dla klasy I. Sprawa ta stanowiła dominującą pozycję w pracy zawodowej Mariana Falskiego. Uważał on, że „... elementarz jako podręcznik naukowy posiada znaczenie wyjątkowe i każda reforma podnosząca poziom metody czytania i pisania, odgrywa doniosłą rolę...”¹⁶.

Przy doborze wyrazów duże znaczenie przypisywał wymaganiom estetycznym. Dotyczyły one przede wszystkim wyrazów wprowadzanych do książeczki za pomocą obrazka. Ilustracje w jego elementarzach były zawsze wykonane przez artystów. Fakt ten świadczył o tym, że autor przywiązywał duże znaczenie do wyglądu estetycznego podręcznika. Dbał o rozwój poczucia piękna u dzieci. Jego elementarze pod tym względem reprezentowały wysoki poziom.

Problem, któremu Marian Falski poświęcił najwięcej uwagi, to metody nauki czytania i pisania w klasie I.

Metoda — według Mariana Falskiego, to „cały system nauczania, a więc całość sposobów i środków, z których pomocą elementarz doprowadza do umiędzynosiłości czytania i pisania...”¹⁷.

---

¹⁵ Tamże.

¹⁶ M. Falski: *Kwestia reformy elementarza*, [w:] M. Falski: *Fragmety prac z zakresu oświaty 1900–1944*. Wrocław 1974, „Studia Pedagogiczne” Tom XXXI.

¹⁷ Tamże, s. 54.

Do tej pory kwestia metodyczna sprowadzała się w Polsce do ułatwiania uczniowi nauki liter i składania ich w sylaby i wyrazy. Nie brano pod uwagę warunków, w jakich uczeń przechodził do czytania biegłego. Marian Falski uważał, że problem przejścia od czytania początkowego do biegłego musi być uwzględniony w kwestii metodycznej. Wiązało się to ściśle ze sprawą „wprawiania się” w czytaniu i pisaniu. Ilość i jakość trudności, które dziecko musi przezwyciężyć, zależą od metody elementarza. Wyodrębnił dwa sposoby czytania: „początkowe” i „biegłe”. Uwzględnił w swoim podręczniku teksty przystosowane zarówno do pierwszego sposobu czytania, jak i drugiego. Opowiadał się za wprowadzeniem takich metod nauki czytania, które by od początku dały możliwość automatyzowania nauki czytania. Metody te musiałyby uwzględniać zasadę stopniowania trudności w nauce czytania. Zasadę tę autor wprowadził do swego elementarza.

W elementarzu M. Falskiego nauka czytania biegłego odbywa się równocześnie z zapoznawaniem dzieci z nowymi literami. Doskonaleniu czytania biegłego powinny służyć czytanki i wierszyki. Dziecko, które skończy kurs nauki elementarzewej, zdaniem autora, powinno biegle radzić sobie z czytaniem książeczek dla niego przeznaczonych.

Istotną nowością, którą autor zastosował w swoim podręczniku, było wprowadzenie czytania wyrazów przed poznaniem liter. Istotną sprawą, na którą M. Falski zwrócił uwagę, była kwestia nauki składania przez ucznia poznawanych liter w nowe wyrazy — czytanie syntetyczne. Większość z postulowanych zmian wprowadził do swojego podręcznika. Była to próba nowego spojrzenia na problemy początkowej nauki czytania i pisania, ale próba zajmująca wiele miejsca w pracy naukowej M. Falskiego. Zagadnieniom tym poświęcił pracę pt. „Dydaktyka nauki czytania i pisania”¹⁸. Autor przedstawił w niej historię elementarza na świecie. Ukazał także historyczny rozwój metod czytania — od metody sylabizowania, która już powstała w starożytności, aż po metody analityczno-syntetyczne. Ukazał też powstanie i rozwój metody dźwiękowej na przestrzeni wieków w różnych krajach. W końcowej części pracy autor przedstawił poglądy na łączność nauki czytania i pisania. Sporo miejsca poświęcił omówieniu metody Bella i Lancastera, którzy byli popularyzatorami łącznej nauki czytania i pisania w początkach XIX wieku. Dużo miejsca poświęcił osobnej sprawie — dydaktyce nauki pisania. Omówił metody pisania i zwrócił uwagę na fakt, że nauka pisania musi iść w parze z nauką czytania. Przedstawił w historycznym rozwoju metody nauki pisania — od nauczania pisania przez naśladowanie wzorów, które sprowadzało się do biernego oglądania wzorów, poprzez metodę oprowadzenia. Innym środkiem metodycznym była metoda genetyczna, polegająca na rozkładaniu liter na elementy.

---

¹⁸ M. Falski: *Dydaktyka nauki czytania i pisania*, [w:] *Encyklopedia Wychowania*, red. S. Lempicki. Warszawa 1932, Tom II.

Metody te rozwijały się na podłożu metod syntetycznych. Autor nakreślił również rozwój metod z kierunku analitycznego. Nauka pisania polegała na rozpoczynaniu pisania od całych zdań i wyrazów, przed poznaniem liter. Zostały omówione także warunki higieniczne i techniczne nauki pisania.

Problem nauki czytania i pisania był bardzo istotny w okresie 20-lecia międzywojennego. Do 1910 roku w Polsce brak było jednolitego podręcznika dla klas I. Istniejące podręczniki oparte były w większości na metodach, które nie miały już racji bytu we współczesnej szkole. Wraz z rozwojem nauk pedagogicznych, zmianom musiały ulegać metody nauki czytania i pisania. Należało wykorzystać istniejące badania w celu podniesienia efektywności nauki czytania i pisania w klasach początkowych. Dlatego też prace M. Falskiego z tego zakresu miały duże znaczenie dla ówczesnej metodyki nauczania początkowego.

Przełom XIX i XX stulecia to okres rozwoju pedagogiki i psychologii rozwojowej, a w następstwie tego większe zainteresowanie się dzieckiem. Zmieniły się również poglądy na znaczenie elementarza w nauce szkolnej. Elementarze M. Falskiego w swym aspekcie metodycznym opierają się na metodzie analitycznej, powiązanej z literowo-głoskową analizą i syntezą wyrazów. W ten sposób stał się odkrywca i rozwinął właściwie metodę analityczno-syntetyczno-wyrazową. Z tych też względów ukazanie się elementarza M. Falskiego — „Nauka czytania i pisania” stanowiło wydarzenie o historycznym znaczeniu w literaturze polskiej i światowej¹⁹.

Z przeglądu prac Mariana Falskiego wynika, że zajmował się on nie tylko stroną metodyczną nauki czytania i pisania. Interesowały go także problemy związane bezpośrednio z nauką czytania i pisania, z punktu widzenia higienicznego.

Wskazówki, które przekazał w „Higienie czytania”, były aktualne bardzo długo. Niektóre z nich przetrwały po dziś dzień. Z pracy tej wynika, że autora interesowały również warunki, w jakich odbywała się nauka czytania i pisania. Były one ważne dla dziecka, ze względu na to, że organizm jego jest jeszcze słabo rozwinięty i należy dbać o niego.

Działalność Mariana Falskiego na polu nauczania początkowego była bardzo rozległa. Nie ograniczył się tylko do stworzenia nowego elementarza, lecz również zajął się problemami dydaktyki nauki czytania.

W Polsce okresu międzywojennego brak było szczegółowych badań na temat procesu czytania i pisania. M. Falski był tym, który pierwszy w Polsce przeprowadził tak rozległe badania. Wiele lat swojej pracy zawodowej poświęcił tej problematyce. Wkład autora w rozwój dydaktyki czytania i pisania był bardzo duży. Jego

---

¹⁹ M. Bober-Pelzowska, J. Tuzimek: *Nauka czytania i pisania w elementarzach Mariana Falskiego*, [w:] *Problemy psychoddydaktyki nauczania początkowego*, red. M. Przetacznik-Gierowska. Warszawa 1992, s. 18.

doświadczenia z tego zakresu były aktualne przez prawie 70 lat. Świadczyć może o tym długość istnienia jego elementarzy w polskiej szkole. Przez ponad 70 lat wiele roczników uczyło się na tym podręczniku czytania i pisania. Mimo zmieniających się warunków społecznych, politycznych i ekonomicznych, elementarze Mariana Falskiego zawsze służyły najmłodszym od pierwszych chwil ich nauki w szkole.